

Vogelbeschermingswacht 'Zaanstreek' 40 jaar

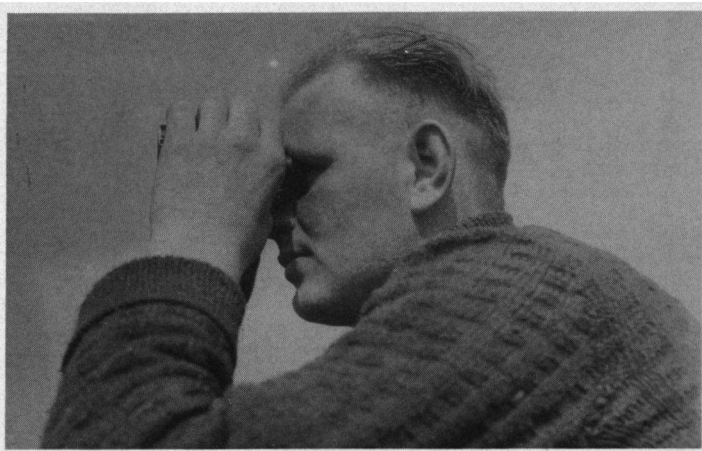
Bij de viering van het 40-jarig jubileum van de Vogelbescherming 'Zaanstreek' gaan de gedachten gauw terug naar Nol Binsbergen (1908 - 1945). De 'helaas veel te vroeg overleden, Zaankanter: vogelfotograaf, cineast, auteur van diverse vogelboeken en schrijver van vele vogelartikelen'.

Iemand, die zijn hart verpand had aan het Zaanse polderland en in het bijzonder aan het prachtige Oostzanerveld. Daar fotografeerde en bestudeerde hij vanuit een schuiltent of gewoon met de kijker de Fuut, Dodaars en het vogelleven op de weilanden. Zijn bevindingen schreef hij op eenvoudige wijze -zonder franje- neer in zijn boeken en in talloze artikelen in tijdschriften, week- en dagbladen. Verluchtigd met prachtige vogelopnamen. Hierdoor kreeg de vogelrijkdom van de Zaanstreek in de jaren dertig al landelijke bekendheid. Daarnaast hield hij aan de hand van lantaarnplaatjes ook nog lezingen waarbij hij door z'n boeiende, en dikwijls geestige, manier van vertellen velen voor de natuur wist te interesseren.

Het is dan ook niet zo verwonderlijk dat door en onder zijn invloed destijds de Vogelbeschermingswacht 'Zaanstreek' is ontstaan.

Voor Martien Roos, thans waarnemend voorzitter van deze vereniging, een reden om in het kader van het 40-jarig bestaan van de Zaanse vogelwacht aan enkele, toendertijd naaste, medewerkers van Nol te vragen hun herinneringen aan hem op papier te zetten. Drie personen reageerden spontaan op dit verzoek en hun reactie laten wij hieronder volgen. In voorafgaand verhaal haalde Jan P. Strijbos al vele oude herinneringen op.

Te beginnen bij die van de bekende, thans 83 jaar zijnde, kunst- en vogelschilder Rein Stuurman. Toen samen met Jan de Boer en Dirk Mooij één van z'n beste vrienden. Gevolgd door die van D.J. Mus en de bekende Zaanse vogelfotograaf C. Scholtz. Beiden toen nog schooljongens, die Nol vaak in het veld mochten assisteren.

Nol Binsbergen kijkt
over het Zaanse land.

Rein Stuurman schrijft:

Van beroep was Nol huisschilder en later werd hij, met een collega, zelfs eigen baas. Dat leidde er onvermijdelijk toe dat hij, nu hij meer tijd beschikbaar kreeg voor zijn tweede 'vak', het huisschilderen meer en meer overliet aan zijn compagnon en zich ten slotte met hart en ziel wijdde aan wat zijn levensdoel werd, het fotograferen van de vogels. De eerste foto's waren meestal van weidevogels, op of bij het nest, waaronder ook die van het Dodaarsje, toen nog zeer algemeen in het Zaanse veld.

Al gauw echter kwam daar nog een hobby bij, het schrijven over vogels. In die dagen was Jan Strijbos, naar ik meen, de enige die in ons land deze vorm van journalistiek beoefende en tevens de foto's erbij maakte. Andere schrijvers op dit gebied, zoals Wigman en Tolman fotografeerden niet.

Dat hij, met zijn nogal onvoldoende lagere schoolopleiding, erin slaagde met succes enige zeer interessante boeken en ook vele artikelen te publiceren bewijst zijn talent ook op dit gebied. Een stimulans en voorbeeld waren zeker het werk van Jan P. die er toen

Van links naar rechts: Jan P. Strijbos, Nol Binsbergen en Michel Binsbergen in de 'Bakkerskooi', Wanneperveen, juni 1944.

Foto: B.J. Speek.

veel succes mee had. Ook door het werk van de Duitse schrijver van natuurverhalen Hermann Löns, dat hij bewonderde, is zijn verhaaltrant beïnvloed. Nol schreef met geestdrift en een zekere bezieling vaak over de zaken die hij waarnam. En deze waren soms heel bijzonder, nog niet weergegeven, nieuw, kort gezegd.

Voor een groot deel kwam dit door de ontdekking als 't ware van een terrein bij Amsterdam, de Rothoek. Een plassen- en rietwildernis met slikken en strandjes, een drukbezochte pleisterplaats voor vele soorten wadvogels en eenden. Op dit terrein nu maakte Nol zijn opnamen van strandlopers, pleviertjes en vele andere waadvogels. En hiermee begon zijn succes.

In 1935 verscheen zijn boek 'Trekvogels', in 1937 'Vogels van weide en rietland' en in 1941 zijn kapitale boek 'Uit Neerlands vogelleven', ook weer met een voorwoord van dr. Jac. P. Thijsse. In die jaren schreef hij ook nog vele artikelen in 'WIJ', 'De wandelaar' en meer periodieken en kranten, 'n taak die hem, met zijn fotowerk, volkomen in beslagnam. En dan niet te vergeten zijn medewerking aan het determineerboek 'Zien is Kennen!', waarin veel van zijn grote kennis van het doen en laten der vogels is verwerkt. Hij tekende zelfs daarvoor ook nog de zwart-wit figuren. Daar kwam nog bij dat hij het stoute plan kreeg een film over Texel te maken, tezamen met de toen zo bekende cineast Herman van der Horst. Ook deze onderneming slaagde.

Hij had een taai doorzettingsvermogen als hij iets wilde bereiken. Dit openbaarde zich in het veld bij zijn vaak moeizaam geploeter met allerlei tegenwerkende omstandigheden, zo-

als de gesteldheid van het terrein, de ligging van een nest, het weer, de plaatsing van het schuiltentje en het gedrag van de te kijken vogels. Uren en dagen had hij soms nodig om zijn doel te bereiken, geslaagde opnamen.

Dit zo grote doorzettingsvermogen ging gepaard met een soms eindeloos geduld, als hij in moeilijke houding heel lang moest wachten eer de Roerdomp ten slotte zijn snavelpunt liet zien. Deze innisbare eigenschap was ongetwijfeld een van de factoren die tot zijn succes leidden. Zijn onverflauwde geestdrift, bezetenheid zou men het kunnen noemen, zijn dadendrang deed hem allerlei moeilijkheden van verschillende aard overwinnen, althans aanpakken. Als hij iets wilde bereiken kende hij geen bezwaren en in de praktijk bleek vaak dat deze houding juist was geweest.

Rein Stuurman, Rosa Spier Huls, kamer 35, Esseboom 2, 1251 CP Laren N.-H., 02153-4258.

D.J. Mus schrijft:

Een hofje, Zaanse huisjes een grote volière, een schilderswerkplaats. Daar aan de Zuid-dijk te Zaandam zag ik Nol (ongetrouwd nog) voor 't eerst. Hij was onze achterbuurman en m'n vader had een schildersklusje voor hem te doen.

De volgende ontmoeting was toen ik een excursie meemaakte met naar ik meen 't Instituut van Arbeiders-ontwikkeling.

Met jolletjes gingen wij 't Oostzijderveld in 'vogels kijken' onder leiding van vogelfotograaf Nol Binsbergen.

Ik vond het geweldig voor het eerst van m'n leven zag ik nesten van kieften, grutters, tuken en dergelijke. Ik was verkocht...

Daarna werd er een lezing gehouden voor de

HVZ een hengelaarsvereniging in de Zaanstreek. Door Nol werden prachtige vogelnamen geprojecteerd, boeiend en humoristisch werd één en ander naar voren gebracht. Dat was 't, zoiets wilde ik ook.

Na enige jaren later lagen wij als volleerde vogelaars in de Rothoek naar de vogeltrek te kijken met onder andere Nol Binsbergen, Willem Visser, Kees Vader, Dirk Mooy. Wij hielpen schuilhutten opzetten om de trekvogels zoals de snippen, strandlopers, ruiters, Porseleinhoen etc. te fotograferen.

Wij waren van de partij in Nieuwkoop om de Woudaapjes te kiekeken, fotografeerden Sperrers op de Veluwe.

In 't voorjaar zochten wij voor Nol nesten van alle weidevogels. Bij Oostzaan en Landsmeer waren het de Bruine Kiekendief en Roerdomp, die ons onvergetelijke dagen bezorgden. Bij nacht en ontij gingen wij er op uit. Storm over 't Twiske, golven als op zee. Met z'n drieën in een ranke jol en Nol maar zingen. Wij zijn niet bang, Wij zijn niet bang.

Wij spijbelden van school als er iets bijzonders was en Nol vroeg onze hulp, wij waren nu zijn assistenten!

Met Dirk Mooy en Rein Stuurman maakte Nol 't vogeldetermineerboek 'Zien is kennen!', wij stonden overal met onze neus bij.

Nol woonde nu in de Koog (Jan Bestevaertstraat) en had al enige kinderen. Hoe had hij er de tijd voor gevonden?

Ik herinner mij nog als de dag van gisteren dat ik van Nol een paar opgezette vogels kreeg (opgezet door A. Piel, Oostzaan). Oh, wat was ik zielsgelukkig.

Binsbergen verhuisde naar Haarlem evengoed fietsten wij naar z'n huis want er was daar altijd wel wat op natuurgebied te bespre-

ken. Onder andere de vertoning van de door hem gemaakte film 'Geheimen van het Waterland', die in Haarlem de première beleefde, en heel wat stof tot praten gaf.

De oorlogsjaren. Nol was naar Texel verhuisd met z'n gezin (daar was 't rustiger en zou hij makkelijker aan eten kunnen komen). Wij fietsten ook daarheen. Hielpen met filmen, onder andere in de Slufter. Of 't 'Sperrgebiet' was of verboden toegang, wij mochten met de schuilhut overal komen om vogels te filmen. Dat was natuurlijk geweldig om zo in de Muy de Lepelaars te kunnen filmen, terwijl andere mensen nergens aan zee meer mochten komen.

Er waren Zilverreigers gesignaleerd in 't Westzijderveld. Nol was de volgende dag al bij ons. Ik nam een vrije dag en 't lukte ons de vogels op de plaat te krijgen. 's Nachts sliep Nol bij ons, slapen is 't juiste woord niet, de hele nacht hoorde je 't monotone getik op de schrijfmachine, maar 't artikel voor de krant kwam op tijd klaar.

Toen kwam de bevrijding, de oorlog was voorbij, maar Nol was ziek (maagkanker). In 't St. Jansziekenhuis, uit z'n bed vandaan, vertoonde hij voor het verplegend personeel de patiënten, kleurendia's. De witte muren dienden als projectiescherm, maar al gauw kwam het einde. Waarom zo vroeg? Hij had nog zoveel moois willen en kunnen maken. Hij leefde kort maar intensief en inspireerde anderen om zijn werk over te nemen.

D.J. Mus, Kerkelaan 13, 1851 HC Heiloo.

Nol Binsbergen (staande, links op de foto) tijdens een excursie in de duinen van Castricum.

Cees Scholtz schrijft:

De allereerste keer dat ik met Nol kennismaakte was bij hem thuis in de Bestevaertstraat op de Koog. Het was in het voorjaar en hij had die dag op het Zwet en de Merken bij de Kemphaantjes gezeten. Het resultaat stond op houten rekjes te drogen in zijn donkere kamer. Het waren glasplaten van 9 x 12 waar hij bijzonder voorzichtig mee omging en ons toch trots een paar van zijn geslaagde shots tegen het lamplicht toonde. Voor ons was dit alles nog magische toverkunst en wij hadden als schooljongen in de korte broek een grensloze bewondering. Een bewondering die ik nog steeds heb als ik terugdenk aan al dat baanbrekende werk dat hij in die tijd verrichtte en dan te bedenken dat hij met uiterst primitieve middelen het leven van in het begin 'zijn' weidevogels wist vast te leggen. Nol was er geen man naar om als hij een artikel aan het voorbereiden was uitgebreid in

Herman van der Horst was een meester in het prepareren van vogels.

de bibliotheek het onderwerp van zijn essay te gaan uitspitten. Hij benaderde het op zijn geheel eigen manier en met de ervaringen die hij tijdens het fotograferen in de schuilhut had opgedaan. Geen napraterij dus van geletterde vogelkundigen, maar een simpele constatering, het op een rijtje zetten van alle feiten die hij zelf na vele dagen bestudering, had ontdekt.

Daarvoor was bij de gevestigde orde van ornithologen geen erkenning te verkrijgen. Als eerste maakte Nol zijn afwijkende waarnemingen bekend over het gedrag van de Kemphaantjes. Hij verklaarde dat er honkmannetjes zijn en satelietkereltjes, zoals wij dat nu in ons hedendaags taalgebruik aanduiden. Iedereen weet nu hoe het op zo'n kampplaats

toegaat, maar het heeft heel wat jaren geduurd voor Nol erkenning kreeg voor zijn inzicht in dit boeiend gedrag van deze kraagmakers. Hij was wel één van de fotografen, die geen genoegen nam met zomaar een foto. Liefst volgde hij de hele cyclus van hofmaken, nestbouw, broeden en grootbrengen der jongen. Dit is een tijdrovende bezigheid en vereist een onnoemelijk geduld van dagen observeren in de schuilhut. Een attribuut, dat zelfs op de dag van heden vrijwel onmisbaar is. Hoewel sommige lieden er nu geheel anders overdenken. Daarvoor is hier echter niet de plaats om er over te discussiëren. Zoals ik al zei, Nol nam steeds de nodige zorgvuldigheid in acht om zijn observatiehut bij zijn project te plaatsen. Hij kende alle boeren, jagers en jachtopzieners uit de omgeving en kreeg voor zijn fotografische escapades alle medewerking. Als wij zijn foto's goed bekijken lijkt het ogenschijnlijk of hij altijd geluk had. Maar niets is minder waar, want juist door zijn taale geduld dwong hij dat geluk af en was het voor hem zeker geen toevalstreffer. Wat een hemelsbreed verschil met de uitrusting waarmee hij zijn platen maakte en de tegenwoordige natuurfotografen, die kunnen beschikken over het modernste wat er op dit gebied heden ten dage tot hun beschikking staat. Een arsenaal aan teleobjectieven, feilloos werkende spiegel reflex-camera's waarmee zelfs de meest onkundige nog een verdienstelijke opname kan bewerkstelligen.

Maar er is zoals u weet meer nodig dan alleen maar de beschikking hebben over het modernste apparatuur. Nol wist met zijn artistiek gevoel een meesterlijke compositie in zijn zwart-wit opnamen te leggen. Nol, en zij die met hem gewerkt hebben weten het maar al te goed uit ervaring, was een echte vrijbuiters, die als hij eenmaal met zijn camera op jacht ging alles en iedereen vergat. Dat bracht hem wel eens in moeilijkheden en ik herinner mij nog het geval met de Kluut op Texel. Vóór de oorlog was het dichtstbijgelegen broedgeval eerst op Texel te vinden. In die tijd naar onze begrippen een hele onderneming om naar dit eiland te gaan en er een vogel te fotograferen. Nol had om enigszins aan de kost te komen het beroep als huisschilder. Voor zijn vertrek naar Texel had hij afgesproken bij iemand zijn huis van binnen een opknappbeurt te geven. De mensen hadden hun interieur met veel moeite verkast en om een lang verhaal kort te maken, wie kwam er geen Nol. De Kluut ging in dit geval voor en toen hij aan het eind van de week weer in het Zaanthe terugkeerde had zijn klant juist weer al het meubilair op zijn plaats gebracht.

De lokroep van de vogels was voor Nol doorgaans te groot om er weerstand aan te kunnen bieden. Want zelfs in zijn werk was Nol een begaafd kunstenaar. Dat bleek wel uit het feit dat hij een werkkring kreeg aangeboden als decoratieschilder voor een paar bioscopen in Haarlem. Daarvoor moest hij meters grote affiches schilderen, een momentopname uit de film in full-color. De directeur was

Nol Binsbergen met de hand op de rug van de broedende Grutto en met de andere hand de snavel aanrakend. Geversdun bij Castricum, 9 mei 1935.

Foto: Jan P. Strijbos.

Herman van der Horst, de bekende cineast van documentaires, in een hoekje van zijn werkplaats waar hij zich bezighield met het prepareren van vogels.

bijzonder tevreden over de resultaten en Nol verdiende er goed geld mee, maar dat was in de tijd toen het voorjaar nog ver weg was. Een maal in die periode beland, kwam weer die geheimzinnige stem tussenbeide. Handenwringend liep de topman van de bioscoop op de laatste dagen van de week uit te kijken naar zijn affiche waar nog geen kwast verf op het hout was gezet. De hele nacht werkte Nol met een verbeterheid door en dan was het te hopen dat het bij het plaatsen maar niet ging regenen, want dan zou al het werk voor niets zijn geweest. En wat nog rampzaliger was de bioscoop moest het dan zonder affiche stellen. Het bleek voor Nol bijzonder moeilijk een baan met het fotograferen van vogels te combineren.

Ondanks al die tegenslagen had hij in de loop der jaren naam gemaakt. 'Zien is Kennen!' verscheen van zijn hand, een determinatiegids, die in grote behoefte bleek te voorzien en ruim een veertig jaar later de zevende druk nog in de boekhandel te verkrijgen is.

'Vogels van weide en rietland' zag daarvoor het levenslicht en weer wat later volgde 'Uit Neerlands vogelleven'. Boeken die ook nu nog prettig zijn te lezen en waaruit de liefde tot de natuur in elk hoofdstuk naar voren komt.

Herman van der Horst de bekende cineast van documentaires en helaas te vroeg gestorven, had van de Teso (Texel Stoomboot Onderneming) opdracht gekregen om een film te maken over Texel. Nu was Herman van der Horst een meester in het prepareren van vogels en als zodanig was hij conservator van het Texels Museum. Hij had dus op dit gebied de nodige sporen verdient. In dit geval had

Herman Nol als partner aangetrokken om samen dit karwei tot een goed einde te brengen. Natuurlijk kregen zij op het eiland alle medewerking. Het bleef een primitieve manier van werken. De zware camera's gevuld met 24 mm brede brandbare films hadden al een behoorlijk gewicht, maar de kist met de loodzware auto-accu's om de motor van de camera aan te drijven spande de kroon en vergde een enorme inspanning om die hele vracht over flinke afstanden te verplaatsen. Soms moesten wij er mee door de duinen torsen. Dan verging je de lust om nog één stap verder te zetten, hoe betoverend het landschap er in haar voorjaarspracht ook uitzag. Want het mulle zand en duintje op en af was lang geen sinecure met die vracht aan bagage. Nol zag nergens tegen op en stond ook hierin zijn mannetje.

Natuurlijk liepen wij niet met die hele uitrusting over het eiland, daarvoor waren de afstanden te groot en daarom stond er een bakfiets tot onze beschikking, want gemotoriseerd vervoer daar dacht niemand aan.

In die tijd had Nol al last van zijn maag. Dagen achtereën kon hij geen kruimel door zijn keel krijgen en sjuowde en werkte hij als een dragonder. Het bleef niet bij Texel. Wij belandden in de Zaanstreek voor de watervogels. Nol rustte niet alvorens hij met een paar specialiteiten voor de dag kon komen. Daarvoor verhuisden wij met al ons hebben en houden naar de Belt-Schutsloot, een gehucht bij de Beulakerwijde. Ik weet nog als de dag van gisteren wat wij die dag uitvoerden op zoek naar de nesten van de geheimzinnige Purperreigers.

In Ronduude dronken wij een warme bak kof-

Zó fotografeerde Nol in de jaren dertig een Tureluur bij het nest. Later begon hij ook trekvogels op de slikken van de Rothoek te fotograferen, zoals dit Porseleinhoen.

Foto's: Nol Binsbergen.

fie voor wij het meer overstaken. De waard ontraadde ons de overtocht omdat de wind in alle hevigheid opstak maar Nol wist van geen wijken. Met alle kracht die in ons was trokken wij aan de riemen en ondanks al die inspanning kwamen wij geen spaan vooruit. Maar Nol zou Nol niet zijn als hij het bijltje erbij neerlegde en na lang wroeten kwamen wij aan de overkant. In dit beestenweer zocht hij zich een weg door het riet. Geen mens durfde hem in het moeras te volgen. Hij sprong van de ene zeggebult op de andere als een gems maar soms sloeg de bult om en hoorde je hevig geborrel.

Na uren ploeteren had hij een paar nesten gevonden en een paar zeggebultjes ter grootte van een hooiopper verdween als fundering in het moeras bij het nest. Ik wil maar zeggen

dat niemand of iets hem kon tegenhouden als het er omging een geheimpje uit het fascinerende vogelleven te ontfutselen. De geheimen van het Waterland bleek een bijzondere film te zijn en niet alleen door de meesterlijke shots van landschap en de mensen, die er in voorkomen maar door de prachtige harmonisatie van beeld en muziek wat het geheel tot een boeiende rolprent maakte.

Door zijn stuwende kracht kwam 'De Natuurverkenner' tot stand. Tot op het laatste moment heeft Nol Binsbergen de drukproeven van het tweede nummer op zijn ziekbed gecorrigeerd. Op 25 september 1945 moest Nol het hoofd buigen en kwam er een abrupt einde aan al zijn toekomstdromen.

■ Cees Scholtz, Klaverweg 46, 1508 CS Zaandam.

LITTERATUUR:

Boer, J. de (1948): Iets uit het leven van een merkwaardige Zaanikanter. De Zaende 1 : 259-263. Meijers boek- en handelsdrukkerij, Wormerveer.

Strijbos, Jan P. (1970): Een kwart eeuw geleden stierf Nol Binsbergen. Het Vogeljaar 18 (4) : 316-320.

Zaanse vogels

Ter gelegenheid van het veertigjarig bestaan van de Vogelbeschermingswacht 'Zaanstreek' hebben een aantal leden van deze vereniging een waardevol boek samengesteld over een aantal van de meest typerende broedvogels van de Zaanstreek. De inleiding, werkwijze, de wording van het landschap en de beschrijving van achttien verschillende gebieden (inclusief kaartjes) en het slotwoord nam B. Korf voor zijn rekening. De volgende auteurs werkten verder mee: E.P. Buijs (Slobeeend), J.P.G. van der Geld (Tureluur), D. Glandsdorf (Scholekster), H.S. Harrewijne (Waterhoen), J. Heijink (Kievit), R.M.G. van der Hut (Snor, Kleine Karekiet, Rietzanger, Rietgors), J. Jonker (Lepelaar, Zwarte Stern, Visdief), W. Rol (Waterral, Porseleinhoen, Kemp-haan), M. Roos (Blauwe Reiger, Roerdomp, Kluut), P.J. Rozemeijer (Smient, Grutto), D. Tanger (Watersnip), N. Vens (Meerkoet), F.P. de Vries (Bruine Kiekendief) en S.B. de Witte (Fuut, Dodaars).

Het boek wil in de eerste plaats vastleggen hoe de vogelbevolking in de Zaanstreek er thans uitziet. Maar onwillekeurig worden toch vergelijkingen met vroeger getrokken en blijkt dat het voorkomen van talloze soorten wel

grote wijzigingen heeft ondergaan. Duidelijk is ook dat de vogels een krachtige bescherming nodig hebben. De jubilerende vereniging laat dit dan ook dubbel en dwars blijken door haar acties het Guisveld te beschermen en niet verloren te laten gaan aan bebouwing. Wist u dat er circa 23.000 Grutto's jaarlijks verongelukken door botsingen met hoogspanningsleidingen, dat op sommige plaatsen zelfs ook de Scholekster in aantal achteruitgaat, de Kemp-haan omstreeks 1990 uit het Zaanse land als broedvogel zal zijn verdwenen, dat het aantal Zwarte Sterns in 1980 in vergelijking met 1950 eventjes met 80 % is achteruitgegaan?

Voor wie zich zowel voor het Zaanse land als voor vogels interesseert, maar ook voor de vogelman die meer wil weten over de vogels van weide en rietland, is dit een interessant boek, dat wij graag aanbevelen.

Vogelbeschermingswacht 'Zaanstreek': Zaanse Vogels. 202 bladzijden, vele kaartjes, tabellen, grafiekjes en foto's (1983). Prijs f 17,50.

Ook verkrijgbaar bij de Zaanse boekhandelaren of door storting van f 23,25 op girorekening 484 295 ten name van de penningmeester van de Vogelbeschermingswacht 'Zaanstreek', Krommenie.

Verdere inlichtingen verkrijgbaar bij C. Brinkman, Van Allenstraat 63, 1562 TK Krommenie, 075-286029.